

Boëllmann, Léon (1862-97)

Fransk tonsättare och organist

Léon Boëllmann är ett känt namn bland organister och kännare av kyrkomusik. Han föddes i Alsace, men när landsdelen blev tysk efter det fransk-tyska kriget flyttade han till Paris. Där studerade han 1871-1881 vid Ecole Niedermeyer för skolans rektor, Gustave Lefèvre och för dennes f.d. elev, Eugène Gigout. Boëllmann adopterades av Gigout. Som kronan på verket gifte sig han sig med Lefèvres dotter och blev en av landets förnämsta orgelvirtuoser samt spådde en lysande framtid. Ödet ville annorlunda; han dog, antagligen av tuberkulos, när han var 35 år. Hustrun dog året efter och deras tre barn uppfostrades av Gigout.

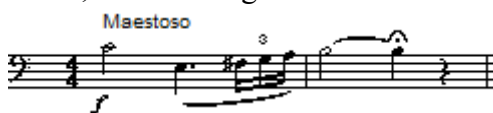
Boëllmanns mest berömda orgelverk verk är *Suite gothique* op. 25 (1895). Det tillhör orgel-kanon och spelas över hela världen. Men han komponerade också en pianokvartett (op. 10), en pianotrio (op. 19) och en cellosonat (se nedan). Kanske hade Boëllmann utöver orgeln en särskild kärlek till cello eftersom han även skrev en cellokonsert och flera mindre stycken för cello och piano och dessutom gjorde ett arrangemang av tredje satsen i *Suite gothique* för dessa instrument.

Sonat för piano och cello op. 40

1. *Maestoso* – *Allegro con fuoco* 2. *Andante* 3. *Allegro molto*

1897

Cellosonaten tillägnades cellisten Jules Delsart.¹ Man kan ana att Boëllmann har inspirerats av Cesar Francks musik. I den långa introduktionen, *Maestoso*, hörs omedelbart tre musikaliska tankar som blir viktiga i satsen och hela sonaten. Cello presenterar den första, som blir något av ett motto för hela satsen och t.o.m. verket:

Därpå följer omedelbart de två andra i pianot resp. cello:

Den sista idén, den i cello, återkommer vi till i sats 2. Pianofrasen föregriper det huvudtema som så småningom kommer att inleda satsens huvuddel, *Allegro con fuoco*. Detta huvudtema i a-moll, som börjar först efter den drygt 2 minuter långa inledningen presenteras i cello:

Temat får gott om utrymme och överledningen slutar i diminuendo på cellons lägsta ton, stora C.

¹ Det var Jules Delsart som gjorde det berömda arrangemanget för cello och piano av Cesar Francks violinsonat. En del håller denna version högre än originalet.

Även sidotemat i C-dur introduceras i cellon:

Genomföringen utvecklar omväxlande huvudtemat och mottot.

I återtagningen hörs, efter huvudtemat, sidotemat i A-dur, först i pianot och sedan i cellon.

Codan i fortsatt A-dur börjar med mottot och avslutas *poco a poco animato* med huvudtemat.

Mellansatsen, *Andante*, skulle ha varit en hit om den skrivits av någon av de mera kända tonsättarna. Den går i d-moll och kan sägas ha tredelad form. A-delens klagande tema är tydligt besläktat med den tredje idén från första satsens inledning:

Den ganska långa B-delen innehåller både nytt material, A-temat och mottot från sats 1. Den inleds med en smäktande melodi i F-dur:

Den avlöses av A-temat, som nu hörs i pianot till en motstämma i cellon. Sedan följer i cellon en utveckling av mottot från första satsens inledning, innan B-temat hörs på nytt – nu i D-dur – och avslutar avsnittet.

A-delen i d-moll återkommer och innehåller i slutet ett avsnitt med pizzicato-ackord i cellon. Det avslutas avstannande och mynnar ut i en ljuv påminnelse av mottot, innan sluttakterna i D-dur sätter punkt.

Finalen, *Allegro molto*, har en ovanlig form. Tre avsnitt A-B-C inleder satsen. Dessa upprepas sedan med tydliga genomföringsdrag, och innehåller även återknytning till första satsen. Sista C utmynnar i ett nytt avsnitt D, med delvis nytt material. Kanske kan satsen sägas ha en form där expositionen följs av en andra huvud-del, som fungerar både som genomföring och återtagning.

A inleds med ett brett upplagt tema. Det går i a-moll:

Till temat spelar pianot en ackompanjemangs figur, som växlar mellan giss och e.

B har ett tema tydligt härlett ur första satsens motto:

I C är temat byggt av skalrörelser med åttondelar i pizzicato:

När A återkommer går temat i e-moll. Temat får så småningom vid två tillfällen sitt klimax avslutat i utbrott av mottot i augmenterad form:

Andra **B** genomgår flera tonartsskiften.

Andra **C** mynnar så småningom ut i ett avslutande avsnitt **D**, som naturligtvis också skulle kunna kallas coda. Pianostämman uppvisar i basen en variant av satsens huvudtema:

Bakom cellons ekvilibristiska tonkaskader lägger man i slutet också märke till två återkommande utbrott i pianot:

I de sista 14 takterna, *Poco animato*, hörs på nytt satsens huvudtema, nu i sin ursprungliga form.